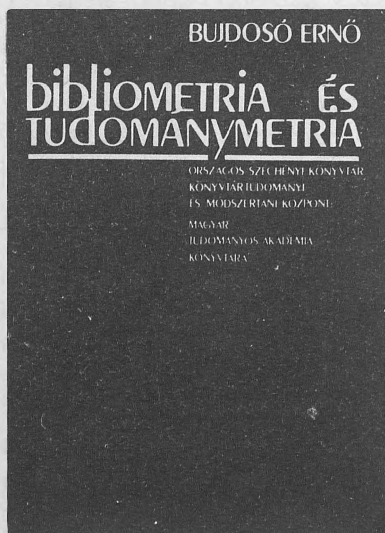

SZEMLE

Bujdosó Ernő: **Bibliometria és tudománymetria.** Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. Bp. 1986. 217 p.

Átnézve *Bujdosó* Ernő könyvét, az olvasó érzelmei vegyesek: egyrészt örül, hogy végre itt egy mű, amelyben a bibliometria és a tudománymetria szavak második tagja, a metria kapta meg a kellő súlyt, másrészt viszont valami hiányérzet is nyomasztja: mért ilyen vékony ez a kiadvány.

Az egzakt formalizmus, ami a tudományt tudománnyá teszi, igen nagy érdeme Bujdosó Ernő munkájának. E tekintetben a témában eddig megjelent munkákat mind messze felülmúlja. Amit lehet, képlettel fejez ki, s a szakterület valamennyi fontos egyenletét felvonultatja. Közli a levezetése-

ket, sőt számos alkalommal példán is bemutatja az összefüggés érvényesülését.

Az érdem is magában hordja azonban büntetését: egy ilyen fiatal tudománynál – húsz éve a cím három szava közül még csak az *és* létezett – az első művelők örültek, ha egyáltalán rábukkantak valamilyen szabályszerűségre. Siettek a képletbe foglalással, a törvény kimondásával, sokszor a „kicsire nem adunk” alapon is. (Lehet, hogy a nagy igyekezet mögött a hiúság is dolgozott, mert a bibliometriában van talán a legtöbb névvel jelzett „törvény”). Így aztán nem csoda, hogy a következtetések egy része elhamarkodott, nem állja ki a későbbi alaposabb vizsgálatok próbáját, vagy legalábbis módosításra, finomításra szorul.

Ez azonban másutt is így van a tudományban, sőt a pontosítások pontosításával halad előre a megismerés. E folyamatok, viták ismertetésével érzésünk szerint némileg adós marad a könyv, pedig bátran vállalhatta volna a korlátokat, a bizonytalanságokat is: a tudomány gépezete annyira bonyolult, hogy minden adalék érdekes, ami működésével kapcsolatos. Egy kissé legömbölyített, lecsiszolt formációt kapunk, s a felületes olvasónak az a benyomása támadhat: milyen jó ezeknek, milyen kevés a gond a tudománymetriában és a bibliometriában.

Eklatáns példa erre az 5. fejezet, ahol az elévülés máig is forrongó viták keresztüztében álló, nagyon is tisztázatlan problematikáját tárgyalja a szerző. A 7. fejezetben említett *Ortega*-hipotézis is megért volna egy külön „misét”. A tudománymetria egyik legkényesebb problémájával, a szakterületi idézési potenciállal pedig még említés szinten sem találkozunk a könyvben, pedig sokan éppen emiatt kérdőjelezik meg a tudományos hozzájárulás tudománymetriai értékelésének jogosságát. A tudományos teljesítmény értékelésének szövevényes útvesztőibe se gázol túl mélyre a könyv. A kommentár nélküli

steril felsorolásból nem érzékelhetők azok a szenvedélyek, amelyek már két évtizede fortyognak az értékelés mellett és ellen.

Nem annyira a viták, mint inkább a téma érdekessége miatt rövidelljük a 10. fejezetet, amely a tudománymetria talán legígéretesebb új hajtását, a tudományterképezést mutatja be, s amelyet nyilván nem véletlenül helyezett el a szerző könyve végére, a fényes jövő ígéretéért.

Bizonyos, hogy a kényes kérdések nem azért nem nyertek bővebb taglalást, mert a szerző nem foglalkozott velük. Találkozhatunk a könyvben egymondatos utalásokkal, vagy sommás hivatkozásokkal, amelyek a háttérodalomhoz utasítanak. Ezt azonban nem érezzük szerencsés megoldásnak. A tapasztalatlanabb olvasó ugyanis nem tudja, hogy hol van az ingoványos terület, a tapasztaltabbakat pedig nagyon is érdekelné a szerzőnek, mint a tudománymetria egyik klasszikusának a véleménye is.

E megoldatlanságok azonban eltörpülnek amellett, amit megoldott Bujdosó Ernő: ugyanis már a könyv címe is komoly nevezéktani, sőt ismeretelméleti problémára utal. A kettős cím azt sugallja: egy dolog a bibliometria, más a tudománymetria, ugyanakkor valamennyire mégis azonosak. Ezt ebből a könyvből értjük meg igazán. A bibliometria elsősorban a tudományos szakirodalmat vizsgálja; ezért eredményei tudománymetriai érdekességűek is. A tudománymetria viszont a tudomány információs modelljét mutatja be, így tehát visszafelé is igaz a dolog, a tudománymetriai eredmények többsége bibliometriai. A határokat meghúzni szinte lehetetlen, ezért jogos, sőt szükségszerű a két diszciplínát együtt tárgyalni. A dolgozat tagolásán észrevehető a differenciálás szándéka: az első fejezetek inkább a bibliometriához, a későbbiek pedig a tudománymetriához tartoznak.

Bujdosó Ernő könyve mindkét mezőt bevilágító fáklya, még ha e fáklya lobogása homályban is hagy néhány bozótosabb foltot. Ennek szem előtt tartásával említünk meg néhány aprócska „kötőzkodést”, inkább csak annak jelzésére, hogy a kritikus elolvasta a könyvet. Túlzottnak tartjuk a 163. oldalon említett félmillió tudományos folyóiratot, különösen, ha mint itt, a jelenleg is létezőkről van szó. A 97. oldalon ismertetett Groos-féle letörést tárgyaló szakirodalomra nem találunk hivatkozást. A szerző ugyan leteszi a garast az impact factor hatástényezőként való magyarítása mellett, de a 81. oldalon e két alak mellett egy harmadik is szerepel, a magyar tudománymetriai konyhanyelvben meghonosodott impakt faktor. A naukometrija szót nem biztos, hogy *Nalimov* találta fel, mert könyvében van egy 1967-es *Vaszilev*-cikkre való hivatkozás, amelynek címében már benne van a naukometrija kifejezés. A 195. oldalon bemutatott képlet szerint értelmezi a szövegben a nulla erősségű együttdézettséget is, jöllehet, ilyen nem lehetséges. A 2. fejezet 5. pontjában tárgyalt helyzetet elvonatkoztatottsága miatt már-már fikciónak érezzük, ha mégoly korrekt is matematikai szempontból (47. oldal, A növekedés hatása a tudományos kutatói közösségre és az egyénre).

Ismeretetésünk végére érve úgy tetszhet, több a kifogás, mint az elismerés. Ez azonban csak a szöveg hosszára nézve érvényes. A pár sorban említett érdemek súlya sokkal nagyobb, mint a hiányoké. A tudománymetria mai állásában bizonyára helyesebb is volt egy módszerközpontú monográfiát írni, mint az eddig talált eredmények fölött lamentálni. Végül is sokkal kisebb baj az, ha a kritikus a képletek mellől hiányolja az anekdotákat, mintha fordítva tehetné.

MARTON János